

DUMITRU COVALCIUC (2 IANUARIE 1947 – 23 DECEMBRIE 2017)

Motto: „Pe la toaca din amurg/Ard Carpații-n tainic rug./Orgă-n templul vântului./Șoptesc ruga gândului./Brazilii drepți s-au îmbrăcat/ Numa-n aur tămâiat./Născătoarea mea învie/Din tăceri de sihăstrie./ Orgă-n templul gândului./Cânt psalmul cuvântului./Risipind prin aer multe/Semne de clavire mute./Ceara mea topită-n sfeșnic/Are iz de Carpat veșnic./ Sună clopotu-n amurguri/ Peste foc de stinse ruguri./ Orga-n templul vântului./ Soptesc ruga gândului...” (Dumitru Covalciuc, *Vecernie*, Cernăuți, 1970, – publicată în *Oprîșeni, un sat la răspântiile istoriei*, Cernăuți, Editura Zelena Bucovina, 2008, p. 398)

Dumitru Covalciuc (2. Januar 1947 – 23. Dezember 2017)

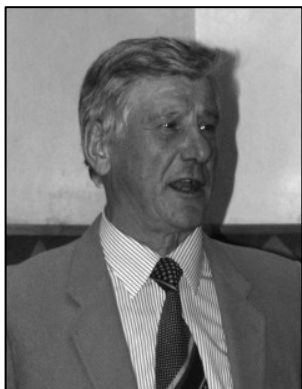
(Zusammenfassung)*

Der vorliegende Beitrag, geschrieben anlässlich des Todes von Dumitru Covalciuc, ist eine Einladung zur Durchführung einer systematischen wissenschaftlichen Forschung, die als Ziel die Erarbeitung der *Allgemeinen Enzyklopädie der Bukowina (Enciclopedia generală a Bucovinei)* hat. Dieses Vorhaben hatte das Bukowina-Institut aus Radautz schon seit dessen Gründung (1992). Nach 2007 wurde das Projekt umgedacht und optimiert.

Der Beitrag hat das klassische Format eines biobibliografischen Artikels. Die hier dargestellten Nachforschungsergebnisse bestätigen, dass auch die in der grenzüberschreitenden Forschung bestehenden Hindernisse, die meistens auf historischen Fakten zurückzuführen sind, überwunden werden können. Dokumente sind in Verlust geraten, viele Periodikasammlungen sind unvollständig, es herrscht eine enorm große Bürokratie, heimtückische Wirkungen des Totalitarismus machen sich spürbar, es entstand eine Konfusion der Werte. Jedoch können Hindernisse dieser Art ehrenwert durch Kompetenz, Freude an Erkenntnisgewinnung, Selbstvertrauen, Zuversicht und Glauben an das schöpferische Potential der Nation überwunden werden.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: biobibliografischer Beitrag, klassisches Format, Kontext, Folklore der Deportation, aufschlussreiche Dokumente, Periodika, unvollständige Sammlungen, Verkehr von „symbolischen Gütern“, stilistische Modelle, Monografien, Kulturerbe, Exegese.

* Traducere: Carol-Alexandru Mohr.

Dumitru Covalciuc vede lumina zilei la 2 ianuarie 1947 (potrivit unor surse, adevărata dată a nașterii sale ar fi însă 26 decembrie 1946), în familia unor „onești gospodari”, Vasile și Leonora, din Opișeni, sat din vechiul județ Rădăuți, astăzi aflat în raionul Hliboca, regiunea Cernăuți (Ucraina). Aici, în lumea satelor românești confruntate cu evenimente dramatice (cea de a doua ocupație sovietică, deportările masive în lagărele de muncă forțată din Donbas, Karelia, Kazahstan și Siberia, sovietizarea agriculturii, foametea și prigoana politică dezlănțuită de formațiunile paramilitare ale „sribocilor”) își petrece copilăria și primii ani de școală. De la povestații satului, „bătrânii noștri megieși”/„moșnegi cu fețele cătrănite și cu pletele revărsate pe umeri, de parcă erau coborâți din legendă”, aude „amintiri și întâmplări zguduitoare” din războaiele imperialilor austrieci purtate pe fronturile din Galiția, Bosnia și Italia, din prizonieratul petrecut în Kazahstan, Siberia și Extremul Orient. În casa bunicii dinspre mamă are loc întâlnirea sa clandestină cu poezia lui Octavian Goga, prin intermediul unei „cărțicele ascunse după o coardă” (grindă) în pod. Pentru copilul sensibil, trăind în universul „lumilor paralele” din anii stalinismului, descoperirea versurilor lui Octavian Goga reprezintă o revelație, alimentându-i „roirea gândurilor tainice”: „La noi sunt codri verzi de brad/Și câmpuri de mătăasă;/La noi atâția fluturi sunt/Și-atâta jale-n casă./ Privighetori din alte țări vin doina să ne-asculte;/La noi sunt cântece și flori/Și lacrimi multe, multe.../Pe boltă, sus, e mai aprins,/La noi, bătrânul soare./De când pe plaiurile noastre/Nu pentru noi răsare...”.

Pentru „lecturile colective” ale megieșilor adunați seara târziu în casa părinților, școlarul Dumitru Covalciuc aduce acasă cărți românești. Sunt căutate, mai ales, cărțile scriitorilor români din Ardeal, Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Pavel Dan, Ion Agârbiceanu: „Tata m-a îndemnat să împrumut de la biblioteca sătească sau de la cea școlară cărți românești și, seară de seară, de pe muchia cuptorului, să le citesc în glas, scoțându-i din tăcerile lor adânci, neînțelese de mintea mea de copil. Și prin cărțile ce le alegeam pentru acele neuitate lecturi colective, Ardealul a reintrat în căsuța noastră de la o margine de pădure. [...] Călătoriile imaginare prin sate și târguri transilvane îi copleșeau pe bătrânii mei ascultători, iar eu, fremătând de vraja slovei românești, prindeam gustul lecturii alese. Pe atunci, fondurile bibliotecilor noastre școlare și sătești erau bogate în carte românească. Aveai ce alege, aveai ce citi! Cărțile românești aveau să fie arse pe ruguri sau date la maculatură ceva mai târziu, în două rânduri, în 1969 și 1972. Prin marii scriitori ardeleni, mi-am zămislit crezul de-o viață” (Dumitru Covalciuc, *Închinare fraților din Ardeal*, în „Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, anul XV, Cernăuți – Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa” – Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2006, p. 11).

Pe băncile Școlii Medii din Tereblecea, pe care o urmează în perioada 1953–1964, este îndrumat de dascăli precum Nicolae Bilețchi, fiind pasionat de cunoașterea istoriei, a limbii și literaturii române. În 1964, elevul Dumitru Covalciuc debutează în săptămânalul „Cultura Moldovei” din Chișinău, care publică o pagină cu creații folclorice culese de el din Oprișeni.

În perioada 1966–1971, Dumitru Covalciuc urmează cursurile Facultății de Limbi Străine, Secția de Limba și literatura franceză, de la Universitatea din Cernăuți. În 1967, vizitându-și rudele de la Rădăuți, are posibilitatea să călătorească și în Transilvania. La Cluj, în redacția revistei „Tribuna”, este primit cu căldură și „îndemnuri la faptă românească acasă, în Bucovina” de scriitorii Miron Scorobete, Vasile Rebreanu, Ioan Oarcășu, Alexandru Căprariu și Dumitru Mircea. „Tribuna” îi publică, în octombrie 1968, versuri. Ziarul „Unirea” din Alba Iulia îi publică, un an mai târziu, o baladă. Împreună cu o echipă de ziariști, urcă pe Muntele Găina, la Târgul de Fete, unde își regăsește un consătean refugiat în România, fost preot la biserica din Lancrăm. La Cernăuți, Dumitru Covalciuc organizează, la începutul anului 1968, un cerc de valorificare a istoriei și culturii românești din Bucovina (Grigore C. Bostan, *Destin și spirit arborosean*, în „«Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, anul V, 1996, p. 255). În cadrul ședințelor Reuniunii literare/Cenaclului regional și în redacția ziarului „Zorile Bucovinei”, desprins în 1967 din „Bucovina sovietică”, alături de Arcadie Suceveanu și Ilie T. Zegrea, se afirmă în acești ani și Dumitru Covalciuc.

Ademenit de romantismul tinereții „prea grabnice la darurile înțelepciunii”, tânărul student intră, curând, în „labirintul dușmănos” al timpului, asemenea lui Ilie Motrescu, poetul martir de la Crasna: „Necazurile mele, fiind uneori marcate de grea suferință, s-au tras întotdeauna de la sinceritate și limbuție. Simțeam că [în cele din urmă] colosul sovietic se va prăbuși, doream fierbinte ca actul samavolnic săvârșit în vara anului 1940 să fie reparat și despre aceasta vorbeam, în anii studenției, în stânga și în dreapta. Încă nu știam că sinceritatea putea fi pedepsită și că printre prieteni puteau să existe iude. Calvarul meu a început la 7 februarie 1969, în ziua când abia m-am întors la facultate din scurta vacanță de iarnă... Puteam să evit multe neplăceri, dacă, la rândul-mi, deveneam urechea cuiva. Puteam chiar să cresc, să ajung undeva mai departe, dacă aș fi procedat așa cum au procedat unii colegi cu mine. Fereala de asemenea lucruri mi-a provocat îndepărtarea de la ceea ce puteam face în anii frumoși ai tinereții” (Ion Crețu, *Luptător pentru dreptate și adevăr istoric. Dumitru Covalciuc – 60 de ani de la naștere*, interviu, în „Crai nou”, Suceava, anul XVIII, nr. 4335, 29 decembrie 2006, p. 3).

După absolvirea facultății, Dumitru Covalciuc este angajat în redacția ziarului „Zorile Bucovinei”, ca șef de secție. Tot acum funcționează ca asistent la Catedra de Limba franceză a Universității din Cernăuți. Publică versuri în câteva volume colective, tipărite în afara provinciei: *Glasuri tinere*, Ujgorod, Editura Karpaty, 1971, p. 40–46; *Dintre sute de catarge*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1973, p. 118–119. Creațiile acestor ani „poartă amprenta lecturilor eminescine” sau „pornesc de la modelele stilistice” ale liricii populare (Grigore C. Bostan, op. cit., p. 256).

După „incidentul” din 1972 de la „Zorile Bucovinei”, în viața lui Dumitru Covalciuc începe drumul Calvarului: „Am fost ridicat, pe nepusă masă, dintr-un spital din Cernăuți, în stare de convalescență (după o intervenție chirurgicală), cu tot protestul medicilor, ca să mă pomenesc într-un lagăr din Azerbaidjan, unde, la primele interogatorii, am fost calificat ca «spion al lui Ceaușescu în URSS». N-am fost ținut mult, mai apoi, nici la Catedra de Limba franceză a Universității din Cernăuți, unde fusesem angajat după întoarcerea din lagărul de la frontiera sovieto-iraniană” (Ion Crețu, op. cit., p. 3). La fel ca pentru Arcadie Suceveanu și Ilie T. Zegrea, și pentru Dumitru Covalciuc începe „lupta cu labirintul” dușmănos, „cu șobolanii infrastructurii sistemului” totalitar comunist, cu „întunericul angoasant” (Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, vol. I, București, Editura Institutului Cultural Român, 2005, p. 15). Lucrează o vreme la Arhiva Regională de Stat, la Muzeul Etnografic Regional și la Redacția de emisiuni radiofonice în limba română. Devine apoi salahor, împreună cu frații săi, la o întreprindere din Cernăuți. Rămâne însă curând pe drumuri, „fără bani, fără casă, fără prieteni”: „Când mi-am dat seama că în Cernăuți nu puteam deveni nici chiar măturător de stradă, m-am făcut, la îndemnul tatei, tinichigiu și lucram cu ziua pe la gospodării din satele noastre. Nu muream de foame și chiar am început să câștig parale frumoase, dar mă durea izolarea pe care mi-au impus-o unii dintre confracții mei de condei, astăzi oameni cu renume” (Ion Crețu, op. cit., p. 3). Același tratament i se aplică și din partea autorităților din patria istorică: „Douăzeci de ani nu mi s-a permis să intru în România și marea dramă sufletească mi-am trăit-o cu stoicism, chiar și atunci când am avut toate semnele că ajunseseam la capătul drumului meu existențial, la mii de kilometri de baștină”; „Mai mult m-a durut și faptul că, timp de 20 de ani, autoritățile nu mi-au permis să-mi vizitez rudele din România. [...] Ca să-mi păstrez echilibrul moral și ca să nu cad în apele tulburi ale deznădejzii, am prins să cutreier satele noastre și am cules folclor, mii de piese. Contactul cu țărani m-a făcut viguros. Înțelepciunea lor m-a călăuzit spre țărnul răbdării” (*ibidem*).

Destinul lui Dumitru Covalciuc nu reprezintă „o excepție” în epoca regimului totalitar comunist. Manuscrisele rămase de la Ilie Motrescu, îngrijite de Ion Țăbuleac și tipărite parțial, în 2001, ne ajută să înțelegem atmosfera vieții literare din Cernăuți și aspirațiile unei generații formate în jurul lui Vasile Levițchi (1921–1997). Îngrijitorul acestei ediții valorifică însemnările diverse, fișele și bruiioanele din manuscrisele lui Ilie Motrescu, material valoros de „șantier” literar, ilustrând sensibilitatea unui om modern și o conștiință tragică, orbecăind într-un „labirint dușmănos”. Iată însemnarea lui Ilie Motrescu din 10 decembrie 1968: „Viața mi se arată astăzi amintrelea de cum o înțelegeam odată. O văd ca un labirint dușmănos, prin care orbecăm cu toții, fără excepție. Sunt atâtea implicații (deosebit de multe), încât nu ești capabil să ieși la lumină. [...] Unicul lucru ce suntem în stare a-l face e să ne agităm, să amenințăm de la distanță violența, răutatea, stupiditatea” (Ilie Motrescu, *Hora vieții. Poezii, publicistică*, Timișoara – Cernăuți, Editura „Augusta” – Editura „Alexandru cel Bun”, [2001], p. 122). Mărturisirea unui alt martor al vieții bucovinene postbelice

se referă, complementar, la condiția intelectualului român: „În epoca postbelică s-a făcut tot posibilul ca intelectualitatea românească din acest ținut înstrăinat să nu-și mai ridice capul, valorile naționale și talentele autentice erau neutralizate și anihilate, marginalizate și manipulate cu multă abilitate, dezorientate și ademenite pe făgașe străine spiritului românesc. În schimb, erau sprijinite și favorizate nonvalorile, mediocritatea și superficialitatea, cu alte cuvinte, toți acei despre care se știa bine că nu sunt capabili de a face «gaură în cer». Spre regret, și în zilele noastre triumfă mai mult impostura mediocră, inteligențele reale fiind incomode pentru carieriști, nu întotdeauna se bucură de sprijinul necesar și oportun chiar și din partea conaționalilor” (Grigore C. Bostan, *op. cit.*, p. 255).

La începutul anilor '80, Dumitru Covalciuc „înclină spre proza istoric-documentară”, fiind prezent în două volume colective: *La izvoarele Prutului*, Ujgorod, Editura Karpaty, 1980 și *Soneacino u nașimo domi*, Ujgorod, Editura Karpaty, 1982. Atras de romanul-cronică, el scrie, în 1983, *Revolta*, care se tipărește mai târziu (Ujgorod, Editura Karpaty, 1990), reconstituire a evenimentelor din anii 1918–1919 și evocare a unor figuri istorice din epocă. Schimbările din URSS, produse de *glasnosti* și *perestroika* gorbacioviste, influențează și destinul „neostoitului ziarist și scriitor” Dumitru Covalciuc (Ștefan Hostiuc, 2005): „Abia spre finele anilor '80, D. Covalciuc și-a putut deschide cu totul sipele pentru a scoate în văzul lumii comorile tănuite acolo «pentru alte timpuri, mai bune»” (Grigore C. Bostan, *op. cit.*, p. 256). Acum publică texte folclorice în „Zorile Bucovinei” (Cernăuți) și „Literatura și arta” (Chișinău) și articole închinare unor mari personalități ale culturii din Bucovina: Hurmuzăcheștii, Aron Pumnul, Silvestru Morariu-Andrievici, Ciprian Porumbescu, Epaminonda Bucevschi, Dimitrie Onciul, Iancu Flondor, Vasile Gherasim, Leca Morariu, Mircea Streinul, devenind „un redescoperitor al trecutului nostru istoric, cultural, literar, care scoate din anonimatul impus de regimul sovietic fapte, evenimente, nume ce nu pot fi date uitării” (Ion Crețu, *op. cit.*, p. 3).

Activitatea bucovineanului Dumitru Covalciuc, de după evenimentele din 1989, se desfășoară în câteva domenii învecinate, cu linii de direcție clare, ce se încadrează într-un program cultural distinct, de valorificare a moștenirii culturale a românilor din partea de nord a Bucovinei.

În primul rând, activitatea creatoare propriu-zisă continuă, prin consolidarea prozei. Aici se încadrează *Stejarii Horecii. Micromonografie* (Hliboca, 1997), dar, mai ales, romanul istoric *Tinerețea lui Doxachi Hurmuzachi* (Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 2002), în care autorul evocă „un mare început de luptă a românilor bucovineni pentru păstrarea ființei naționale, în condițiile stăpânirii habsburgice” (Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română Bucovina, regiunea Cernăuți, 1775–2000. Compendiu și antologie*, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 2000, p. 482. Autorii antologiei reproduc aici un fragment din roman, *Cuib de moldovenie*, p. 482–492).

Activitatea sa de cercetare a bogatelor fonduri de la Arhiva Regională de Stat din Cernăuți, dar și de teren este valorificată prin publicarea unor lucrări monografice,

a unor volume de documente și a unor lucrări biobibliografice apropiate de ținuta și rigorile instrumentelor de lucru, folositoare unor largi categorii de utilizatori: *Oprișeni, un sat la răspântiile istoriei*, Cernăuți, Editura Zelena Bucovina, 2008, 444 p. – „o frumoasă izbândă culturală și un eveniment editorial remarcabil, mai cu seamă pentru comunitatea românilor din regiunea Cernăuți, într-o perioadă încă plină de constrângeri, deloc favorabilă pentru renașterea cercetării științifice sistematice și pentru afirmarea culturii românești din Bucovina, pentru libera circulație a oamenilor, periodicelor și cărților bucovinenilor care continuă să facă apostolat în vatra muceniciei lor” (Vasile I. Schipor, 2008.), „o lucrare model” ce pune în valoare „calitățile sale de bun monografist” (Dimitrie Poptămaș, 2016); *Mic dicționar de medici români din Bucovina*, Suceava, Editura Mușatinii, 2012, 156 p.; *Pagini oprîșenene*, Herța, Grupul Editorial Cuvântul, 2014, 246 p. („Consistent și de interes nu doar pentru istoria locală este capitolul *Genealogie*, p. 138–220, în care Dumitru Covalciuc prezintă date și informații referitoare la șapte familii din Opișeni, valorificând documente de arhivă și inaugurând o direcție nouă în Bucovina septentrională: *Ilașenii*, p. 138–148; *Spița tășculenilor*, p. 149–182; *Bezuştenii din ramura lui Ionică al lui Gheorghe*, p. 183–199; *Câte ceva despre urmașul lui Petrea Moldovan*, p. 200–203; *Maioreni de odinioară*, p. 204–206; *Semcenii de până la Primul Război Mondial*, p. 207–209; *Un neam viguros, Popovicenii*, p. 210–220. [...] Volumul *Pagini oprîșenene*, de un real folos comunității locale, dar și unui public mai larg, interesat încă, în spațiul lumii românești, de istorie și destinul Bucovinei, apare sub egida Institutului Obștesc de Istorie, Restituiri Literare și Folclorice «Dimitrie Onciul», înființat la 7 februarie 1992, în cadrul unei serii editoriale, Biblioteca «Arboroasa», îngrijită cu lăudabilă osârdie și nedezmănițită dragoste de Dumitru Covalciuc. Serviciul pe care îl face lucrarea istoriei culturii noastre și limbii române se cuvine, de asemenea, să fie subliniat, mai cu seamă astăzi, când exprimarea în limba română se află în suferință cronică și în patria istorică. Însoțirea fiecărei noi lucrări de o listă a publicațiilor tipărite în cadrul Bibliotecii «Arboroasa» ar fi însă de folos și se impune a fi întreținută cu meticulozitate”, conf. Vasile I. Schipor: Dumitru Covalciuc, *Pagini oprîșenene*, Herța, Grupul Editorial Cuvântul, 2014, 246 p., în „Analele Bucovinei”, anul XXIII, nr. 2 (47), [iulie – decembrie] 2016, p. 649–652; Din versurile sale, retipărite aici, provenind din anii tinereții și fiind mai puțin cunoscute unui public mai larg, transcriem un fragment din poemul *Rugă pentru mama*. Scris în 1970, acesta este publicat târziu, în „Codrul Cosminului”, anul I, nr. 1, decembrie 1993, p. 4, și semnat cu pseudonimul Dumitru Sireteanu: „Așterne-mi pe vatră covorul cu cerbi./S-adun în jirebii topitele-mi ierbi./Strânge cu rouă busuiocul în caier./Să număr cocorii de tihnă și vaier./Numără, mamă, coții de ani./Ca s-alerg prin pădurea de copaci năzdrăvani./Duhul copilăriei nechează la prag./Dă-i jăraticul pătimirii, ți-am fost cel mai drag./Alungă-mi tristețea și, falnică, du-mă/Să mă rog lângă tine la icoane de humă./Dă-mi straie de pânză, albe odăjdii,/Să mă ferească văzduhul de boli și primejdii./Scaldă-mă-n mintă și lapte matern,/Să crească în mine copacul etern./Descântă în taină urma fugarului/Și sărută-mă până la răsăritul soarelui./Mătură-mi

urma cu stânga-ndărăt,/Să fugă pățirea de la mine hăt./Arată-mă fraților, le spune că sunt/O ploaie de vise-ntre cer și pământ./Iar zărilor, mamă, trimite-le veste/Că m-am născut într-o iarnă în iesle/Și că n-au venit la tine nici îngeri, nici magi./Doar crivățul nordic șuiera printre fagi.//[...]/Tu mi-ai dat, mamă, puterea și cuvântul,/Ca să pot iubi cu voia-ntreg pământul;/Tu mi-ai dat visarea-n pulbere de stele,/Ca să cred în jertfa mântuirii mele./ Am încrustat în cariatida pridvorului/Cu lama pătimirii numele dorului.// [...]/Când vor suna trâmbițașii ceasul de-apoi./Vom judeca viețile noastre, amurgind amândoi,/Vor scăpăra stele, brazii și munții rămâne-vor teferi./Sufletele noastre vor scânteia-n luceferi./Treimea de vise o să-și înalțe statuia./De sus vom șopti: Aleluia!”, p. 396–398, *passim*); *Golgota românească. Mărturiile bucovinenilor deportați în Siberia*, texte culese de Dumitru Covalciuc, ediție și note de Liliana Corobca, București, Editura Vestala, colecția „Documente revelatorii”, 2009, 400 p. (volumul cuprinde „o serie de texte, înregistrate între anii 1990 și 2005, despre deportarea românilor nord-bucovineni”, selectate din „Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni” alcătuit de Dumitru Covalciuc, care „au ca temă principală deportarea, teme colaterale fiind soarta prizonierilor sovietici, lupta/rezistența anticomunistă, deznaționalizarea, «deschiaburirea», foametea organizată, soarta celorlalte naționalități de pe teritoriul bucovinean”, vezi Liliana Corobca, *Notă asupra ediției*, p. 6. Organizat pe criteriul cronologic și având în vedere locul de baștină al autorilor povestirilor, volumul are șapte capitole: *Preliminarii. Primele deportări*, p. 8–64; *Aprilie – mai 1941*, p. 66–112; *Iunie 1941. Noua Suliță*, p. 114–136; *Iunie 1941. Herța*, p. 138–156; *Iunie 1941. Storojineț*, p. 158–200; *Iunie 1941. Hliboca (Adâncata)*, p. 202–288; *Anul 1944*, p. 290–336; *Anii 1945–1951*, p. 338–367; *Folclorul deportărilor*, p. 370–392. Despre mesajul cărții și despre autorii povestirilor – trăitori, martori și mărturisitori, citim în nota de pe coperta a IV-a: „Depășești o tragedie, biruind-o, în cele din urmă, și prin poveste. Duși, de fapt, la moarte, mii de români, în pustietatea aurorei boreale și a urșilor albi, în stepele Kazahstanului și în taigaua siberiană, au învățat să reziste, să se solidarizeze, să spere, să lupte, s-au rugat fierbinte și nicio dihanie polară, niciun ger cumplit, nicio muncă inumană, nimic nu i-a putut înfrânge. S-au întors și povestesc. Mulți dintre acești vrednici fii ai neamului românesc nu mai sunt astăzi în viață și ultima lor dorință a fost să cunoaștem prin ce au trecut ei. Dincolo de valoarea documentară a acestor tulburătoare mărturii, există și o dimensiune spirituală, care constituie un model de atitudine în fața nedreptăților și a obstacolelor pe care destinul, deseori necruțător, ni le scoate în cale”.); *Eudoxiu Hurmuzachi, omul providențial al Bucovinei* (2015); *Membrii Consiliului Național Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918*, Cernăuți, Editura Druk Art, colecția „Biblioteca «Arboroasa»”, 2017, 168 p. (carte răsplătită cu Premiul special al Saloanelor „Liviu Rebreanu”, Bistrița-Năsăud, 2017).

Activitatea editorială a lui Dumitru Covalciuc cuprinde o serie de periodice cu valoarea lor de netăgăduit pentru românii din regiunea Cernăuți: „Miorița”, periodic trimestrial, cea dintâi revistă de cultură românească apărută la Cernăuți în perioada postbelică (apare în anii 1992–1993, cu patru numere, numerele 2 și 3

sunt tipărite sub egida Editurii Licurici din Suceava); „Calendarul creștin-ortodox al românilor bucovineni”, redactat în colaborare cu protoiereul Adrian Acostăchioaiei (cu trei apariții, I: 1992–1993; II: 1994–1995; III: 1996–1997); coordonat de George Muntean, acesta se tipărește la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, sub egida Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți; „Codrul Cosminului”, publicație trimestrială a Cercului „Arboroasa” și a Institutului Obștesc de Istorie, Restituiri Literare și Folclorice „D. Onciul”, apare, începând din decembrie 1993 până în mai 1997, în zece numere, cu sprijinul revistei „Vatra” și al Editurii „Tipomur” din Târgu-Mureș; „De la Nistru pân’ la Tisa”, revistă de istorie, literatură și folclor, editată în colaborare cu poetul Gheorghe Moiş din Regiunea Transcarpatică (revista apare cu un singur număr, la Editura „Gruparea de Nord”, Cernăuți – Biserica Albă).

Un fragment din articolul-program al periodicului „Codrul Cosminului” trebuie reținut, pentru a ne apropia de înțelegerea problematicii epocii și de sensibilitatea unei generații aflate în plină resurrecție în viața științifică și culturală de la Cernăuții anilor 1990: „Actuala publicație nu este o serie nouă a prestigiosului buletin de odinioară, căci forțele intelectuale românești din nordul Bucovinei abia se concentrează pentru a pregăti o ofensivă științifică și culturală în adevăratul sens al cuvântului. «Codrul Cosminului» este deocamdată o tribună trimestrială a unui modest cerc de intelectuali tineri, care, activând la Cernăuți, în cadrul unui mic și neobservat institut obștesc de istorie, restituiri literare și folclorice, tind spre explorarea trecutului istoric și cultural al unui ținut cu un destin uneori tragic, să promoveze tinere talente, să-și aducă contribuția, prin îndrumarea pe făgașul investigațiilor tot mai temeinice, la formarea unor cadre științifice, spre ancorare în spiritualitatea românească. Noua publicație va fi și o sursă de informații pentru cititorii de toate vârstele însă în principal, tematica ei va avea ca suport permanent istoria și cultura Bucovinei, adevăruri care încă nu au fost rostite despre viața de după război a românilor din legendara Țară a Fagilor. [...] Vrem, în concluzie, ca freamătul eroic al Cosminului să genereze freamătul redeșteptării noastre naționale, să zămislească în noi un simțământ nou și curat, simțământul unității spirituale și al solidarității frățești cu toți acei ce-și pot da mână cu mână, ce se pot iubi cu adevărat, ce se pot tolera, prin respectarea modului de gândire și de exprimare a diferitelor opinii, care muncesc cinstit, care nu-și făuresc blidul de linte în schimbul celor 30 de arginți biblici, care au convenita ținută morală și care creează în numele progresului general al neamului” (*O lămurire necesară*, articol nesemnat, în „Codrul Cosminului”, Cernăuți, anul I, nr. 1, decembrie 1993, p. 1).

În acest domeniu de activitate, un loc distinct îl ocupă „«Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, tipărit, la Târgu-Mureș, începând din 1992, sub egida Societății Culturale „Arboroasa”. „Cel mai popular periodic” al românilor din regiunea Cernăuți publică, an de an, studii și articole de larg interes, sub semnături cu autoritate în lumea științifică, întreținând câteva secțiuni distincte: *File de istorie*, *Documentar*, *Genealogie*, *Filologie*, *Învățămint*, *A treia etnie din Ucraina*, *Oameni și locuri/Personalități bucovinene*, *Etnografie*,

Folclor. O secțiune de rezistență în istoria acestui almanah bucovinean, *Golgota neamului românesc*, se constituie într-o adevărată arhivă a calvarului românilor bucovineni din veacul trecut, cuprinzând anchete de istorie orală, însemnări, amintiri, povestiri, evocări, texte din folclorul deportării. În paginile sale se publică tabele cu persoanele și familiile românești deportate și persecutate din Bucovina, exterminate în Gulagul sovietic ori refugiate în România în perioada 1940–1953, toate reconstituind, prin cele 27 de tomuri, dimensiunea tragediei românilor sub ocupația sovietică și, în același timp, învederând înaltul civism prin care bucovinenii din regiunea Cernăuți își cultivă memoria colectivă și inaugurând o direcție nouă în cercetarea istorică. La fel ca almanahurile și calendarele de altădată, „Țara Fagilor” publică versuri și proză în cadrul secțiunii *Creație literară*. Textele literare, cu rostul lor sensibilizator și modelator în calendarele și almanahurile din toate timpurile, sunt atent selectate și se înscriu în programul almanahului, aparținând, în principal, scriitorilor din Bucovina întregă. Alături de texte ale unor autori consacrați, sunt difuzate și texte ale unor versificatori, cu importanța lor, însă în viața culturală locală. „Țara Fagilor” este, prin multe din textele publicate, și un document de limbă. Limba povestirilor și a textelor din „folclorul deportării” este limba română folosită, mai ales, de bătrâni, în vorbirea liberă, de zi cu zi, în satele românești din regiune, dar, într-o oarecare măsură, și limba folosită, în scris, în periodicele fondate, după evenimentele din 1989, la Cernăuți, Storojineț, Hliboca, Herța. Ea conservă, miraculos, termeni vechi și regionalisme neaoșe, locuțiuni și expresii care îi dau culoare, farmec și personalitate inconfundabile.

Modul în care înțelege Dumitru Covalciuc rostul almanahului „Țara Fagilor”, o adevărată „carte de învățătură pentru apărarea românismului din nordul Bucovinei”, „opera sa de căpătâi inițiată de el și scrisă în bună parte tot de el” (Dimitrie Poptămaș, 2018), „cel mai rodnic produs spiritual rezultat din colaborarea sa cu mureșenii” (Dimitrie Poptămaș, 2016), contribuțiile sale la recuperarea „istoriei confiscate” din veacul trecut și modelul de parteneriat public cu instituții din patria istorică (Târgu-Mureș) sunt remarcabile. Pe de altă parte, sprijinul generos și consecvent acordat românilor din Bucovina ocupată și din Basarabia de către mureșeni („oameni cu suflet mare, animați de sentimentul solidarității naționale”, „cei mai statornici săritori la nevoile neamului românesc din Bucovina”, „oameni ai cuvântului și ai faptei”), evidențiază o manifestare superioară a românismului și o cultură a proiectului necunoscute ori ignorate, timp de câteva decenii, în partea de sud a provinciei. Mărturisirea lui Dimitrie Poptămaș, făcută în 1999, pe marginea acestui tip de proiect cultural, este o adevărată profesiune de credință: „«Țara Fagilor» se constituie într-un document al perenității culturale românești și un model de colaborare și apropiere dintre noi. Aceasta este biblioteca care va dăinui timpului prin adevărurile pe care le promovează [...] «Țara Fagilor» reprezintă credința străbună și graiul neamului, adesea încălcate de norme rigide și răuvoitori care doresc să mențină o mai veche stare de spirit; «Țara Fagilor» este golgota neamului românesc, condamnat exilului și deportărilor, materiei prime pentru aparatul de exterminare; «Țara Fagilor»

este panteonul marilor bărbați care s-au ridicat din această parte de Românie, sunt operele literare și artistice, sunt nestematele folclorice, mai vechi ori mai noi; «Țara Fagilor» este speranța zilei de mâine. Iată de ce se cuvine, acum, la o nouă apariție a almanahului «Țara Fagilor», să aducem un cuvânt de mulțumire tuturor celor care împlinesc acest minunat și necesar act de responsabilă cultură” (Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean. O viață printre oameni și cărți*, cuvânt-înainte de Melinte Șerban, Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, seria „Caiete mureșene” (14), 2003, p. 131). Cei 27 de ani de editare și apariție a almanahului „Țara Fagilor” ilustrează statornicia unei mari prietenii și „o minunată acțiune culturală”. În tot acest timp de bogate aspirații și „bogate nevoi” (1992–2018), totodată, „mureșenii au fost cei mai statornici săritori la nevoile neamului românesc din Bucovina”. „Fără sprijinul ardelenilor de la Târgu-Mureș – mărturisește Dumitru Covalciuc –, această publicație n-ar fi existat” (Dumitru Covalciuc, *Închinare fraților din Ardeal*, în „Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, anul XV, 2006, p. 20, 22).

Activitatea editorială desfășurată după 1989 de Dumitru Covalciuc privește și publicarea unor materiale din „impresionanta [sa] colecție de folclor”, cuprinzând peste 4 000 de piese. Dintre cele 20 de culegeri, cele mai multe tipărite sub egida Editurii „Arboroasa” și a Institutului Obștesc de Istorie, Restituiri Literare și Folclorice „Dimitrie Onciul”, de la Cernăuți și Hliboca, dar și în țară (Suceava, Timișoara), mai cunoscute sunt: *Cucule, ce pene porți?*, folclor din nordul Bucovinei (Cernăuți, Editura Arboroasa, 1992, 42 p., în colaborare cu Nicolae Șapcă); *Cântece de cătănie și război*, folclor din nordul Bucovinei (Cernăuți, Editura Arboroasa, 1992); *Sculați, gazde, nu dormiți. Colinde și urături de pe Valea Siretului* (Hliboca, 1993, 66 p.); *Povești și snoave din Bucovina* (Hliboca, 1994, 39 p.); *Legende populare din Bucovina* (Hliboca, 1995); *202 cântece din Bucovina* (Hliboca, Editura „Nicolae Șapcă”, 1996, 32 p.); *Basmе bucovinene* (Hliboca, 1997, 64 p.); *Folclor românesc din nordul Bucovinei* (Timișoara, Editura „Augusta”, 2001, 127 p.); *Petrea Voinicul și Florea Înfloritul* (2003); *Comori folclorice din dulcea Bucovină* (Cernăuți, Editura Zelena Bukovyna, 2004, 208 p.); *Iese luna din pomete. Orații și cântece de nuntă, bocete, urături și piese de carnaval țărănesc* (Cernăuți, Editura Zelena Bukovyna, 2004); *Povești, snoave și istorioare populare din Bucovina* (2005); *Colinde și urături pentru copii și maturi* (Cernăuți, Biblioteca „Arboroasa”, f.a., în colaborare cu Nicolae Șapcă). O cercetare viitoare, va trebui să clarifice datele bibliografice privitoare la aceste ediții, volum cu volum și an cu an, completând toate omisiunile, inclusiv pe cele referitoare la edițiile nemenționate în lista noastră.

Volumele acestea nu cuprind însă întreaga colecție de folclor românesc, înregistrat în 63 de localități din regiunea Cernăuți, de-a lungul a peste trei decenii. Materialele colecției lui Dumitru Covalciuc n-au fost înregistrate pe bandă magnetică, dar sunt însoțite de o sumară fișă de informator și sunt ordonate pe cicluri tematice, ca în cazul ultimelor volume publicate. Toate acestea „ocupă – potrivit lui Iordan Datcu – un loc aparte între extrem de puținele colecții de folclor

bucovinean care au apărut la Cernăuți și în tot nordul Bucovinei în ultima jumătate de secol” (*Dicționarul etnologilor români*, vol. II, București, Editura Saeculum I.O., 1998, p. 198–199), distingându-se prin „forța păstrării și nuanțării continui a patrimoniului nostru popular, cu aptitudinile lui de a se contemporaneiza perpetuu”, „profunda legătură a textelor cu întreg spațiul național”, implicarea organică în arhitectura românească de imagini, „rara expresivitate și vigoare” a limbii, cu „încântătoare forme dialectale mai noi” (George Muntean, *Folclor nord-bucovinean*, în „Revista de etnografie și folclor”, București, tomul XXXVIII, nr. 1–2, 1993, p. 159–160), devenind documente pentru istoria unor comunități urgisite la margine de neam: „Mulți din acei ce au transmis altor generații acest inepuizabil tezaur folcloric nu se mai află printre noi. În cântece le-au rămas trăirile și stările sufletești, gândurile și aspirațiile, bucuriile și nostalgiile, amarul cumpenelor și dramele personale prin care au trecut în timpul războaielor și al altor evenimente de tristă memorie. Cântecele lor au devenit documente. Și prin cântece amintirea le este păstrată cu pioșenie” (Dumitru Covalciuc, *Notă asupra ediției*, în volumul *Comori folclorice din dulcea Bucovină*, Cernăuți, Editura Zelena Bukovina, 2004, p. 3–4).

Tot aici, trebuie menționată colaborarea sa la volumul *Folclor din „Țara Fagilor”* (Chișinău, Editura Hyperion, 1993), despre rostul căruia Arcadie Suceveanu scrie, între altele, în prefața *Izvoare ale tămăduirii*: „Această carte putea fi subintitulată, în egală măsură: *O istorie a sufletului românesc, Crestomația dorului, Antologia dragostei și a suferinței, Cartea supraviețuirii, Manual de lacrimă și neuitare...* Creațiile populare cuprinse în ea oglindesc cu fidelitate evoluția istorică, puterea de gândire și simțire, zbuciumul și aspirațiile, întreaga «Golgotă» a neamului românesc, așezat de veacuri la poalele Carpaților, pe albia râurilor Sirețel, Siretul Mic, Siret și Prut. În ele se conține întreaga geografie fizică și spirituală a acestui plai mioritic din Țara de Sus, mândru și bogat, numit Bucovina, căruia i-a fost hărăzită o soartă nefastă, fiind rupt de la sânul Patriei-mame și înghițit succesiv de monștrii a trei imperii. Dincolo de bogăția lingvistică și frumusețea lor poetică, doinele și baladele, basmele și legendele, proverbele și zicătorile, ghicitorile și cimiliturile, dramele populare și poezia ritualurilor calendaristice sunt mărturii vii și de netăgăduit ale dăinuirii noastre seculare pe acest pământ îndurerat, sunt «actele de identitate» ce ne atestă originea daco-latină, vechimea și noblețea neamului, credința și virtutea strămoșească. «Noi n-am avut timp să ridicăm piramide/și ne-am îngropat faraonii în folclor», zice poetul. Iar nouă nu ne rămâne decât să specificăm că «faraonii» noștri nu sunt altcineva decât lungul șir de Ioni și Ioane, Gheorghe, Petre, Vasile, Ștefan, Dragoș, Marii, Ancuțe și Ilene, porniți din vremi imemorabile către noi, zidiți de vii în plâns și rugăciune, în viers de doină și colind, îngropați în propria lacrimă, la temelie ființării noastre. Numai conectați fiind la spiritul lor, al părinților anonimi ai Patriei, ne-am putut păstra «puterea ascunsă și rodnică» și am supraviețuit. Imperiile care au trecut peste noi au încercat să ne falsifice istoria, să ne schilodească graiul, să ne schimbe originea și identitatea. Irozii moderni ne-au închis școlile naționale și grădinițele, ne-au schimbat denumirile satelor și orașelor,

ne-au răscolit până și mormintele, vrând să ne întrerupă firul sângelui ce ne leagă de moșii și strămoșii noștri, să ne desprindă de matricea străbună. Și dacă [am] rămas vii și neperverțiți, dacă n-au reușit să ne descăpățâneze de memorie, e pentru că de fiecare dată ne-am retras, instinctiv sau conștient, în «cetățile vii» ale limbii, ale folclorului. Cheile de la aceste «cetăți» nu ni le-a putut afla nimeni, pentru că ele n-au fost zidite din var și cărămidă, ci aveau formă rotundă de horă, pereți de doină, acoperișe de «frunză verde», praguri de dor și alean...” (p. 3–4).

Dintre preocupările științifice ale lui Dumitru Covalciuc, mai menționăm activitatea de traducător, care, statistic, reprezintă traducerea din limbile rusă și ucraineană a peste douăzeci și cinci de manuale pentru uzul școlilor românești din Ucraina.

La fel de bogată este activitatea lui Dumitru Covalciuc închinată „progresului național-cultural al neamului românesc din Bucovina”. În 1989, el este unul dintre membrii fondatori ai Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți, șef al Secției de Istorie și monumente de artă în cadrul acesteia. Din această grupare, se formează ulterior Societatea Culturală „Arboroasa” (29 martie 1990), una dintre cele mai active din regiunea Cernăuți, cu multe realizări remarcabile, înfăptuite sub deviza „Prin noi înșine!”, al cărei președinte este până la moarte: comemorarea victimelor masacrului de la 1 aprilie 1941, la Fântâna Albă (1 aprilie 1991); amplasarea unui monument pe mormântului fruntașului politic bucovinean Iancu Flondor de la Storjineț (1991); înființarea Institutului Obștesc de Istorie, Restituiri Literare și Folclorice „Dimitrie Onciul”, având ca obiect de activitate stimularea muncii de cercetare și valorificare a trecutului nostru istoric și cultural (7 februarie 1992); fondarea unei edituri la Hliboca și inaugurarea unei serii editoriale, „Biblioteca Arboroasa”, în cadrul căreia se tipăresc peste 60 de lucrări; repararea celor 526 de cripte românești din Cimitirul Vechi al orașului Cernăuți, devastate de vreme și profanatori, în care se află înmormântați, printre alții, câțiva mitropoliți ai Bucovinei și 11 membri ai Academiei Române; alcătuirea unor monografii de sate bucovinene; deschiderea de muzee sătești de istorie; înzestrarea bibliotecilor sătești cu carte românească (Ion Crețu, *Activități multiple, de vibrație națională*, interviu cu Dumitru Covalciuc, în „Crai nou”, Suceava, anul XV, nr. 3678, 5 iunie 2004, p. 3). Tot aici, s-ar cuveni să reținem și meritul incontestabil al lui Dumitru Covalciuc la aflarea mormântului lui Iancu Flondor de la Storjineț-Maidan, în 1990.

Întreaga activitate a lui Dumitru Covalciuc stă sub semnul unei mari iubiri îndurerate. O definesc, deopotrivă, „precizia, obiectivitatea, rigurozitatea argumentării sale științifice”, „trăirea sentimentală a evenimentelor, faptelor, fenomenelor ce se află în atenția sa”. Dumitru Covalciuc „nu se distanțează de obiectul investigațiilor sale”, „își cunoaște foarte bine plaiul natal – așa cum a fost cândva și cum este astăzi –, el îl vede cu ochii inimii și conștiinței de sine ca fecior al acestui pământ”. Contribuțiile sale reprezintă „o replică dintre cele mai serioase” la încercările celor care nu conținesc „să minimalizeze sau chiar să nege cu desăvârșire contribuția etnosului românesc la făurirea civilizației străvechi și a celei moderne în spațiul bucovinean” (Grigore C. Bostan, op. cit., p. 257). Toate acestea susțin o conștiință

de un rar civism, preocupată să impună o viziune clară asupra viitorului comunității românești: „Problemele cu care se confruntă comunitatea românească din regiunea Cernăuți n-au fost încă rezolvate. Dispunem oare de trupă românească de teatru, de bibliotecă românească, de un ansamblu profesionist pe lângă Filarmonica regională? Ni s-au retrocedat Casa „Aron Pumnul”, Palatul Național și Palatul Cultural? Ni s-au deschis grupe românești la Universitatea din Cernăuți? Nu ne mai este atacată limba română în școlile de cultură generală? Avem librărie românească, vreo editură sprijinită de stat? Ni s-a permis înălțarea monumentului lui Ștefan cel Mare? Este stopat procesul de naționalizării noastre prin deschiderea claselor ucrainene în cadrul școlilor românești, prin oficierea slujbelor religioase în limba slavonă, pe care n-o înțeleg nici preoții și nici enoriașii?” (Ion Crețu, op. cit., p. 3).

După evenimentele din 1989, activitatea lui Dumitru Covalciuc se bucură de recunoaștere în viața culturală și în viața publică din Bucovina și din România. Este prezent în mai multe lucrări biobibliografice din România cu articole distincte. Fundația Culturală a Bucovinei îl răsplătește pe Dumitru Covalciuc cu Premiul pentru publicistică (1998, 2010) și cu Premiului Special (1994).

Prin întreaga sa activitate creatoare, bucovineanul Dumitru Covalciuc ne aduce aminte mereu că avem datoria, în pofida vremurilor și a vremurilor, „să privim cu încredere până la marginile pământului românesc” (Ion Cernat, *Cu Iorgu G. Toma despre naționalism și verticalitate*, cuvânt-înainte de prof. univ. dr. I. Ciupercă, Iași, Editura Pim, 2004, p. 12).

Pseudonime: D. C., C. Dumitran, C. Dumitreanu, Dumitru Oprișan, D. Arboroseanu, D. Arboreanu, Dumitru Sireteanu.

Dumitru Covalciuc, „enciclopedia vie a Bucovinei” (redacția periodicului „Columna”, Chișinău, 1990), „asiduu cercetător al trecutului istoric și cultural din Bucovina” (Emil Satco, 2004), „om al condeii”, „figură emblematică a comunității românești” din regiunea Cernăuți, care „și-a dedicat viața cercetării istoriei Bucovinei” (Eleonora Moldovan, consul general al României la Cernăuți, 23 decembrie 2017), „autoritate intelectuală și morală”, „bărbat impetuos și incomod” pentru mulți dintre contemporanii săi (Dumitru Teodorescu, 28 decembrie 2017), „personalitate de formație enciclopedică” (Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 24 decembrie 2017), „un om cu suflet cât o țară”, „înflăcărat patriot și erudit cărturar”, „un prolific scriitor” și „un bun orator”, care „a plecat la ceruri [de] pe pământ românesc, cu dorul reîntregirii neîmplinit în suflet” (Felicia Nichita-Toma, colectivul periodicului „Zorile Bucovinei”, Cernăuți, 24 decembrie 2017), „un bărbat cu suflet mare cât Munții Carpați”, „om modest și sincer”, care „a iubit adevărul istoric”, dar „n-a fost înțeles și apreciat la justa-i valoare”, „personalitate înzestrată de Dumnezeu cu cele mai alese virtuți intelectuale” (Dumitru Mintencu, 12 ianuarie 2018), se stinge din viață la Iași, în urma unei „operații complicate”, în seara zilei de 23 decembrie 2017, și este înmormântat („dat țărânei”) vineri, 29 decembrie 2017, la Oprișeni, în cimitirul din satul său natal.

De-a lungul timpului, fac referire la viața și activitatea creatoare a lui Dumitru Covalciuc, între alții: George Muntean, *Folclor nord-bucovinean*, în „Revista de

etnografie și folclor, București, tomul XXXVIII, nr. 1–2, 1993, p. 159–160; Grigore C. Bostan, *Destin și spirit arborosean*, în „«Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, anul V, 1996, p. 254–261; Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, vol. II, București, Editura Saeculum I. O., 1998, p. 198–199; Emil Satco, *Bucovina. Contribuții cultural-științifice. Dicționar*, IX, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2000, p. 105–106; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română Bucovina, regiunea Cernăuți, 1775–2000. Compendiu și antologie*, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 2000, p. 482; Ion Gherman (redactor coordonator), *Românii din jurul României*, București, Editura Vreamea, Colecția „Fapte, idei, documente”, 2003, p. 86–87; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iași – Suceava, Editura Princeps – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004, p. 280; Eugen Simion (coordonator general), *Dicționarul general al literaturii române*, vol. II (C–D), București, Editura Univers Enciclopedic, 2004, p. 427 (articolul scurt de aici este semnat de G[rigore] B[ostan]), m.o. al Academiei Române); Ion Crețu, *Luptător pentru dreptate și adevăr istoric. Dumitru Covalciuc – 60 de ani de la naștere*, interviu, în „Crai nou”, Suceava, anul XVIII, nr. 4335, 29 decembrie 2006, p. 3; Vasile I. Schipor, *Dumitru Covalciuc – scriitor, folclorist, publicist, editor și animator cultural bucovinean. 60 de ani de la nașterea sa*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți – București, anul XIV, nr. 1 (28) [ianuarie – iunie] 2007, p. 397–409 (articolul este republicat, cu același titlu, în volumul *Bucovina istorică. Studii și documente*, I, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (22), 2007, p. 431–440); *Covalciuc Dumitru*, în *Mic dicționar de personalități oprîșenene*, din: Dumitru Covalciuc, *Oprîșeni, un sat la răspântiile istoriei*, Cernăuți, Editura Zelena Bucovina, 2008, p. 395–396; Societatea Scriitorilor Bucovineni, *Sol omnibus lucet*, antologie realizată de Ștefan-Alexandru Băișanu, Carmen-Veronica Steiciuc, Alis Niculică, Suceava, Editura Lidana, 2012, p. 151–152; Ion Popescu-Sireteanu, *Scriitorul Dumitru Covalciuc*, în „Revista română”, serie nouă, Iași, nr. 1 (71), ianuarie – martie 2013, p. 25–26; Mircea Irimescu, *Covalciuc Dumitru*, în *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani*, vol. II, *Voluntariat bucovinean*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2013, p. 159; Dimitrie Poptămaș, „Țara Fagilor” – XXV, în „«Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, anul XXV, Cernăuți – Târgu-Mureș, 2016, p. 5–8; Dimitrie Poptămaș, *Un om cât o țară*, în „«Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, anul XXVI, Cernăuți – Târgu-Mureș, 2017, p. 5–11; Nicolae Mintencu, *Lui Dumitru Covalciuc. Un ultim cuvânt de „adio”*, în „Crai nou”, serie nouă, Suceava, anul XXIX, nr. 7639, 12 ianuarie 2018, p. 11 (retipărire din „Zorile Bucovinei”, Cernăuți, 6 ianuarie 2018); Dimitrie Poptămaș, *In memoriam. Dumitru Covalciuc (1947–2017)*, în „«Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, anul XXVII, Cernăuți – Târgu-Mureș, 2018, p. 342–346.

Vasile I. Schipor